

СТ А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Татяна Мострова, Кирило-Методиевски научен център, БАН
по обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“
в Секцията за история на българския език
в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“

Кандидат: **главен асистент д-р Ваня Мичева**

По обявения конкурс за доцент за нуждите на Секцията за история на българския език в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност 05.04.17 – Български език, е постъпила кандидатурата на гл. ас. д-р Ваня Мичева. Кандидатката има образователна и научна степен „доктор“, а преработеният и допълнен дисертационен труд *„Паратактични отношения в историята на българския книжовен език“* вече е осъществено монографично издание (София, 2013, 310 с.).

Научната кариера на В. Мичева е свързана изцяло с Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ и Секцията за история на българския език. От 1991 г. до 2016 г. тя заема последователно длъжностите проучвател, н. с. III ст. (след спечелен конкурс през 1995 г.), н. с. II ст. (2000), н. с. I ст. (2005), а от 2011 г. до днес тя е главен асистент.

В конкурса за академичната длъжност „доцент“ д-р Мичева се представя с богата и разнообразна по тематичен обхват научна продукция: Тя има вече 2 самостоятелни монографии, съавтор и редактор е в 4 исторически речника, автор на 6 студии, 38 статии (6 от тях под печат), 2 статии за Кирило-Методиевската енциклопедия (Т. 3), 9 рецензии, 16 персоналии, 4 научно-популярни статии, 6 учебни помагала за ученици в гимназиалния курс. Подготвила е 50 лекции, изнесени по образователните програми на радио „Христо Ботев“. Към научно-популярните ѝ изяви се числят и участията ѝ в голям брой телевизионни и радиопредавания.

Изнесла е 15 доклада на международни и национални научни форуми.

Тази продукция представя разностранните интереси на д-р Мичева и областите на нейната научна квалификация: историческа лексикология и лексикография, исторически синтаксис, историческа лингвокултурология.

Като дългогодишен член на Секцията за история на българския език д-р В. Мичева участва активно във всички проекти, финансирани по европейски програми, по ЕБР и от ФНИ. Самата тя е ръководител на проекта *Издание на Речник на книжовния български език на народна основа от XVII в. (2011–2012 г.)*, финансиран от Министерството на културата и Министерството на образованието и науката – ФНИ.

Ще изброя и останалите 15 проекта, тъй като те дават представа не само за цялостната научна дейност на кандидатката, но определят и проблематиката на голяма част от нейните разработки. Представените подтеми в някои от проектите определят индивидуалните ѝ приноси (студии, статии), а специализацията ѝ в областта на историческия синтаксис ѝ отрежда ролята на създател на оригинална концепция и автор на речниковите статии за съюзите и съюзните думи: *Издание на том първи от Старобългарския речник (1998–1999)*; *Компютърни и интерактивни средства за исторически езиковедски изследвания - съвместен проект на СУ "Св. Климент Охридски", Факултет по славянски филологии и Институт за български език – БАН (2010–2011)*, финансиран от оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" към Европейския социален фонд; *Информатика. Граматика. Лексикография – съвместен проект на СУ "Св. Климент Охридски", Факултет по славянски филологии и Институт за български език – БАН (2012–2014)*, финансиран от същата оперативна програма; *Речник на книжовния български език на народна основа от XVII в.* Проект по международното сътрудничество между ИБЕ – БАН и Институт славяноведения – РАН (1986–1996); *Руски езиковеди българисти от XIX в. (2001–2003)*; *Руски езиковеди българисти от XX в. (2003–2005)*; *Славянската ръкописна и старопечатна книга (2009–2011)*; *Славянската ръкописна и старопечатна книжнина - езиково-текстологични и културологични аспекти (2012–2014)*; *Проучване на старобългарската лексика като част от славянското християнско културно наследство (2007–2009)*; *Старобългарски речник, том първи и втори (1982 – 1988)*; *Речник на Бдинския сборник от 1360 г. (1990 – 1994)*; *Речник на произведенията на Патриарх Евтимий. (2003–2006)*; *Издание и изследване на писмени паметници от IX - XIX в. като част от културно-историческото наследство и националната идентичност (2012–2014)*; Текущи проекти: *Електронно издание на оригиналните произведения на Патриарх Евтимий. Лексиколожки и лексикографски проучвания на текстовете. (2015–2017)*; *Етнолингвистичен речник на народната медицина (2015–2017)*.

Тук няма да се спирам на монографията *„Паратактични отношения в историята на българския книжовен език“*, тъй като тя получи висока оценка още при защитата на дисертацията на кандидатката. Искам само да припомня оригиналния характер на този труд, в който чрез диахронно изследване на паратактичните синтактични отношения на широка сравнителна основа В. Мичева убедително доказва основната си хипотеза за връзката между езика на книжнината и живия узус.

В синхрон с разработваните в Секцията лексикографски проекти Мичева продължава изследванията си върху процесите на приемственост и промяна в семантиката и функциите на съюзните средства в редица статии (№ 14, 15, 19, 20, 35, 38, 40).

Редакторската работа и авторското участие на д-р Мичева в двутомния *Старобългарския речник и трите исторически по тип речници (Речник на Бдинския сборник от 1360 г., Речник на произведенията на Патриарх Евтимий, Речник на книжовния български език на народна основа от XVII в.)* оказват съществено влияние в нейните публикации в областта на лексикографската теория за създаване на диахронни речници, която се опира на модерната лексикография и надгражда специфични теоретични концепции за християнската терминология. Тук трябва да отчетем и приносите ѝ към методологическата разработка на някои проблеми при адеквативацията и субстантивацията на причастията, както и типовете фразеологични единици (вж. № 44, 46, 47, 50).

Друг тематичен кръг от нейните изследвания са посветени на характеристиката на отделните периоди в историята на българския език. Те включват анализите и характеристиките на историческия духовен път на българите с оглед развитието на говоримия и книжовния език от формирането на българската народност до наши дни. Акцентира се върху нови аргументи за ролята на древния български език, причините за настаняването на аналитизма, границите на отделните периоди в развитието му (№ 21, 27, 28, 39).

Втората монография *„Картината на света в езика на новобългарските дамаскини“* (София, 2015, 284 с.), определена като хабилитационен труд, е избрана от ОС на ИБЕ за най-голямо научно постижение на ИБЕ за 2015 г.

Още в началото искам да подчертая, че това е неизследван досега аспект от езиковата характеристика на новобългарските дамаскини и представлява принос не само към лингвокултурологията и етнолингвистиката, но и към историята на българския език и не на последно място към българската историческа диалектология.

За проучването на текстовете от XVII в., в които е засвидетелстван книжовен език на народна основа и културни нагласи от Предвъзраждането, авторката определя като най-подходящ „методът на постепенното съграждане на картината на света чрез анализ на езиковите реализации на най-важните културни концепти“ (с. 17). Задачата, която си поставя В. Мичева е амбициозна и нелека за изпълнение. За първи път при разработване на проблемите на българската историческа културология се предлага цялостно проучване на картината на света в езика на определен тип произведения в историята на българския език и българската средновековна литература. Подборът на материала е добре обмислен и подробно аргументиран, като са взети предвид и най-новите текстологични проучвания. Според изследователката важен е фактът, че новобългарските дамаскини се отличават не само с възстановяване на връзката между говоримия и книжовния език, но и с цялостното преосмисляне на включените в тях текстове. В работата основните концепти са анализирани на първо място в езика на класическите старобългарските паметници, а след това в съпоставителен план са представени и съответните семи от новобългарските дамаскини. Като материал за съпоставка към старобългарския канон (добре е да се отбележи, че под термина „старобългарски произведения“ авторката има предвид минейната част на Супрасълския сборник, както и хомилиите в Клоц и Супр) са привлечени „Речник на словата на Климент Охридски“ (Христова 1994) и „Речник-индекс на Презвитер Козма“ (Давидов 1976). За новобългарските дамаскини материалът е извлечен от Тихонравовия дамаскин, а за сравнение са използвани различни типове дамаскински сборници, както и издадените оригинални слова на Климент Охридски и Патриарх Евтимий (за не-Дамаскиновите слова). Не малка роля за пълноценното представяне на анализирани концепти играят и данните за диалектните съответствия от Архива на Секцията по българска диалектология и лингвистична география. Изборът на този съпоставителен подход подчертава още веднъж отличната теоретична и практическа подготовка на д-р Мичева като изграден лексикограф и лексиколог. Освен *теоретичното въведение* изследването включва *четири глави*, посветени на най-значимите концепти, които представят картината на света в езика на новобългарските дамаскини и *заключение*. Във всяка глава се разработва една основна двойка концепти: *добро* и *зло*, *светлина* и *тъмнина*, *горе* и *долу*, *свое* и *чуждо*, както и поредица опозиции, свързани с основната двойка, които обогатяват концептуалното ѝ съдържание. Естеството на ексцерпирания материал изисква комплексен метод на изследване, което съчетава диахронен, съпоставителен, лексико-семантичен, лингво-текстологичен анализ. В процеса на изследване той предлага не малко сполучливи попадения в сравнителен

план, както и интересни авторски семантични и социолингвистични етюди (с. 156 и следв.).

Самото заключение е продължение на изследователската част в друг ракурс. „Моделът“ на картината на света в езика на новобългарските дамаскини представя религиозна и битова картина, както и предвъзрожденски нагласи, дохристиянски и традиционни представи, които си взаимодействат, съчетават се и се противопоставят. Последната част в заключението, озаглавена „Ролята на езиковите средства при съграждането на картината на света“ показва познаване в дълбочина на изследвания исторически материал и сполучливата му трактовка на лексикално, морфологично, синтактично и словообразователно равнище. Отчита се, че всички типове словообразуване са богато засвидетелствани. По този повод искам да добавя, че установените в работата като резултат от семантичната деривация омонимни значения ДОМ „жилище“ и ДОМ „църква“ (с. 272, преди това с. 206, гл. IV) са засвидетелствани и в старобългарския преславски превод на Стария завет (по мои наблюдения и в среднобългарски, и в руски преписи на пророческите книги със семантика „жилище“ и „място за молитва“), както и ХРАМ със същите две значения. Тук бих препоръчала при бъдещи изследвания на някои концепти да се привлече съпоставителен материал за семантичната деривация и от публикуваните изследвания на химнографски творби (Климент Охридски, Константин Преславски, службата за Константин-Кирил Философ, двете служби за Методий, части от Октоиха и други богослужебни сборници). Показателно и важно за изследването е обобщаващото заключение на авторката, че „върху реализациите на лингвокултурните концепти влияят всички равнища на езика, което доказва, че всяка една картина на света в нашия човешки (следователно мислещ и говорещ) свят е езикова“.

Към темата на тази монография принадлежат и други изследвания, в които е представена оригиналната конструкция от знания за основните концепти в българската средновековна книжнина от старобългарските хомилитични и агиографски произведения до новобългарските дамаскини (вж. № 10, 11, 12, 30, 45, 47+, 49). Ще отбележа само: *Библейските лингвокултурни концепти добро и зло в езика на новобългарските дамаскини*, *Концептът грях в езика на новобългарските дамаскини*, *Лингвокултурният концепт добро в Житието на св. Петка от Патриарх Евтимий*, *Концептите стар и млад в историята на българския книжовен език*, *Лексемите с корен -прав- в историята на българския книжовен език*.

Не остават извън полезрението на авторката и проблемите за връзката между традиционната българска култура и християнската литература, свързани с митологемите за световното дърво, солта, блудството, благото и мъдростта. Тази връзка е доказана по нов начин и с допълнителни аргументи в следните публикации: *Трансформации на митологемата за световното дърво в текстове на старобългарската литература*, *Солта в българския книжовен език и култура*, *Лексемата София в историята на българската култура и език* (№ 25, 26, 41).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Цялостната оценка на дейността и научната продукция на гл. ас. д-р Ваня Мичева показва, че нейната кандидатура напълно отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент“. Съществените научни приноси на кандидатката са свързани както с неразработвани досега в исторически план проблеми на лингвокултурологията и етнолингвистиката (и тематично и методологично), така и с основната за Секцията за история на българския език лексиколожка и лексикографска проблематика.

Като имам предвид новаторския подход в методите на изследване и приносния характер на рецензираните трудове с пълна убеденост давам своя положителен вот за присъждането на академичната длъжност „доцент“ на гл. ас. д-р Ваня Мичева.

София, 22. 05. 2016 г.

Член на научното жури:
(доц. д-р Татяна Мострова)

